

Social și psihologic în structura modului de viață

Pantelimon Golu

Universitatea București

1. Conceptul „mod de viață”

Modul de viață se referă la o serie de dimensiuni cotidiene ale existenței oamenilor — ce fac, cu ce se ocupă aceștia, ce consumă, cu ce își „umplu” timpul liber, cum își cresc copiii, care este starea lor de sănătate — dimensiuni care ar putea fi subsumate întrebărilor : *care este viața oamenilor?*, *pentru ce trăiesc și cum trăiesc ei?* Faptul că și face ca modul de viață să constituie unul din criteriile fundamentale care deosebesc, în chip vizibil, o orinduire socială de alta, iar în cadrul aceleiași orinduirii, o clasă socială de altă clasă, un grup de alt grup și chiar o persoană de altă persoană.

Pentru a înțelege mai bine realitățile concrete și a desprinde specificul modului *socialist* de viață, este necesar a contura, fie și în termeni generali, conținutul noțiunii. *Modul de viață* interferează cu numeroase alte concepte, apropiate ca sens, cu care, totuși, considerăm că nu se identifică. Este vorba, în primul rînd, de noțiunile de *nivel de trai*, *standard de viață*, *bunăstare*, care, deși se includ în modul de viață, nu epuizează conținutul acestuia, deoarece se raportează, mai ales, la dimensiunea lui cantitativă, arătând că de prosperă sau de austera este viața oamenilor în ceea ce privește asigurarea cu bunuri materiale și culturale. Conceptul la care ne referim este strins înrudit cu cel de *stil de viață* și, mai ales, cu ceea ce numim astăzi, tot mai frecvent, *calitatea vieții*. De aceea, faptul de a milita, în toate domeniile, pentru o nouă calitate apare el însuși ca o trăsătură a modului nostru de viață.

Optind pentru conceptul de *mod de viață*, a cărui analiză formează obiectul studiului de față, nu excludem niciodată noțiunile amintite anterior, ci, dimpotrivă, le presupunem ca laturi inherente lui. De altfel, într-o serie de studii, consacrate calității vieții¹, sunt menționate aspecte care dispun de multe similarități cu cele pe care le vom include în compoziția modului de viață ; nivel de trai, nivel cultural și moral, condiții ecologice și caracteristici ale habitatului, cadrul familial și de muncă etc. De aceea, socolim, în acord și cu alți autori, că noțiunea de *mod de viață* are o sferă mai largă și exprimă mai bine ceea ce se înțelege prin concepte asemănătoare². Ea are, totodată, avantajul că redă într-o formă mai explicită ideea, fundamentală după părerea noastră, a unității dintre cantitate și calitate, a întrepărtunderii socialului cu psihologicul, a obiectivului cu subiectivul în structura fenomenelor la care ne referim. Modul de viață este, de asemenea, foarte strins legat de ceea ce înțelegem prin relații ale vieții cotidiene sau, mai pe scurt, prin viață cotidiană.

Modul de viață desemnează . . . procesul real al vieții oamenilor³, implicit nu numai o latură existențială — cum se întâmplă în cazul sistemelor biologice care, pur și simplu, viețuiesc —, ci și una spirituală, întruchipată în conștientizarea de către om a existenței lui, a modului cum trăiește. De aici complexitatea deosebită a fenomenelor care intră în aria modului

¹ Vezi Miron Constantinescu, Ovidiu Bădina, Ernö Gáll, *Gîndirea sociologică în România*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1974, ed. a II-a ; Mihai Florescu, *Calitatea vieții*, în „Era socialistă”, nr. 19, 1973 ; C. Mihai Drăgănescu, Stelian Beldescu, *Calitatea vieții și civilizația*, în „Era socialistă”, nr. 6, 1974.

² Argentina Firuță, *Schimbări în modul de viață al clasei muncitoare*, în „Viitorul social”, nr. 1, 1978, p. 72.

³ K. Marx, F. Engels, *Ideologia germană*, E.P.L.P., București, 1960, p. 22.

„Viitorul social”, an VIII, nr. 2, p. 361—367, București, 1979

de viață și care izvorăsc atât din „limbajul vieții reale”⁴, acela al activităților, comportamentelor și legăturilor materiale dintre oameni, cit și din limbajul vieții ideilor, acela al reprezentărilor și concepțiilor trăite nemijlocit, ca fapt psihologic, sau incorporate în formele organizate ale artei, moralei, politicii, filozofiei, ca moduri structurate de a privi și înțelege, a aprecia și a prefigura procesul vieții.

Modul de viață nu se infățișează, astfel, ca o categorie mixtă, sociopsihologică, obiectivă și subiectivă, care se referă, deopotrivă, la existența socială — materială, economică — și la conștiința socială, la aspectele ei spirituale (psihologice și ideologice).

2. Dimensiuni ale modului de viață

Modul de viață, fără să fie o categorie economică, este prefigurat la nivelul structurii economice a societății, fiind în strânsă legătură atât cu forțele, cit și cu relațiile de producție ale formațiunii social-economice.

Instituind proprietatea comună asupra mijloacelor de producție, socialismul creează, implicit, premisa unor noi modele de dezvoltare, în care activitățile de organizare, conducere și planificare unitară a întregii vieți economice și sociale se îmbină cu noi principii, mai edificate, de „măsurare” și apreciere a eforturilor prestate de cel ce muncesc.

Modul de viață este profund legat de modul de producție, în primul rând prin această componentă a sa, *munca*, formă esențială de activitate a oamenilor, care, în socialism, grație noilor relații de producție, capătă o nouă încadrare valorică, devenind un proces liber, prestat pentru sine și pentru societate.

Desigur, nici în socialism munca nu constituie un proces omogen. Se mențin încă diferențe în funcție de locul (oraș, sat), ramura economică (Industria, agricultură) și sfera (producție materială, producție spirituală, prestare de servicii) în care se desfășoară procesul de muncă. Activitățile de muncă diferă apoi după funcțiile pe care le îndeplinește agenții lor și care pot fi de conducere sau de execuție, după nivelul de calificare pe care îl reclamă, după efortul depus (munci mai ușoare sau mai dificile), după caracterul abilităților și capacitaților pe care le împlină etc. Au, de aceea, o mare importanță trăsăturile care tind să se impună ca dominante, căpătind un caracter de masă pe măsura edificării societății sociale multilateral dezvoltate și a trecerii spre modul de viață comunist.

Cu toate că activitățile prin care omul se afirmă ca subiect al muncii ocupă o poziție centrală în structura modului de viață, ele nu îl epuizează. În modul de viață se includ, deopotrivă, dimensiuni și relații definitorii pentru viață luată în sensul larg al cuvintului, care formează suportul ei cotidian. Din acest punct de vedere, se poate spune că o latură importantă o constituie *nivelul de trai, bunăstarea materială a oamenilor*. Ca indicator ai acestei componente, putem considera: dinamica creșterii veniturilor populației, diversificarea și perfecționarea structurii consumului ca formă de legătură între producție și cerințele oamenilor, satisfacerea tot mai deplină a cerințelor populației pentru bunurile de larg consum, creșterea volumului construcției de locuințe și imbunătățirea condițiilor de locuit, varietatea și volumul serviciilor publice de la orașe și sate, menite să șureze activitățile casnice și să permită satisfacerea cerințelor unei vieți civilizate, moderne.

Bunăstarea oamenilor este inseparabilă de o altă componentă a modului de viață, și anume: *sănătatea fizică și psihică a populației*, pentru care putem formula ca dimensiuni: gradul de eficiență al serviciilor medicale, nivelul culturii sanitare a populației, protecția mediului ambiental, condițiile de muncă și de viață, creșterea și educarea tinerei generații, protejarea mamei și a copilului, creșterea duratăi de viață activă a oamenilor⁵.

Modul de viață înseamnă nu numai bunăstare materială, dar și *bunăstare, fericire spirituală*. De aceea, instrucția, cultura, prin care se creează accesul la bunurile spirituale, se includ și ele în calitate de componente în sfera modului de viață. Aici vom consemna ca indicatori: dinamica nivelului de instruire și cultură, a satisfacerii necesităților de învățămînt ale membrilor societății;

⁴ K. Marx, F. Engels, *op. cit.*, p. 22.

⁵ Specific modului de viață socialist este faptul că, în legătură cu acest sector al vieții, se pune accentul îndeosebi pe acțiunile preventive, de protecție și apărare a sănătății, luindu-se din vreme măsuri de cunoaștere și preventie a factorilor cu efect nociv asupra adaptării biologice psihologice și sociale a ființei umane la cerințele vieții moderne.

nivelul consumului de bunuri culturale ; dinamica asigurării cu obiecte culturale (cărți, ziar, reviste, mijloace mass-media) ; participarea în grup și de masă la creația cultural-artistică, tehnico-științifică⁶.

O altă dimensiune a modului de viață o constituie *activitatea social-politică și obștească* a oamenilor, care poate fi, la rindul ei, desfășurată pe mai multe planuri : participarea maselor la conducerea societății, a proceselor vieții economice și culturale ; manifestarea activă a oamenilor muncii în cadrul organizațiilor politice și de masă ; participarea la acțiunile cu finalitate politică ; responsabilitatea și inițiativa în exprimarea opiniei cu privire la probleme de interes obștesc⁷ etc.

În sfîrșit, o altă componentă, nu mai puțin importantă, a modului de viață o constituie *bugetul de timp liber* al omului, dimensiune în raport cu care, în societatea noastră, se prevăd, așa cum este cunoscut, măsuri de creștere eșalonată și continuă pe parcursul perioadelor care urmează.

3. Modul de viață — sinteză a determinărilor cantitative și calitative, sociale și psihologice

Nici unul din factorii enumerați nu poate fi omis, atunci cind vorbim de componentele modului de viață. Acestea reprezintă subansambluri de variabile care pot fi riguroso în evidență și supuse, prin mijloace specifice, acțiunii de optimizare din partea factorilor de decizie. La prima vedere, aceste componente par foarte eterogene, exprimând laturi diferite ale unei game variate de manifestări, mergind de la cele legate de munca productivă pînă la sfera preocupărilor extraproductive. Totuși, o analiză mai atentă ne va permite să relevăm, sub această varietate, pregnante note comune, atât calitative, cit și cantitative.

Cum se reflectă unitatea calitativului cu cantitatul în componentele mediului de viață? Referindu-ne la muncă, vom spune că intensitatea, durata și productivitatea procesului de muncă reprezintă un indicator cantativ, în vreme ce tipul de muncă (fizică sau intelectuală, de conducere sau de execuție, de concepție sau de rutină) și tipul de competență pe care îl reclamă ea, ca și condițiile sociale în care se desfășoară munca (munca eliberată de exploatare sau supusă exploatarii, munca impusă sau liberă) formează un indicator calitativ. Pe fondul trăsăturilor cantitative și calitative ale muncii, ca fapte sociale, obiective, se structurează caracteristicile subiective, psihologice ale muncii. Acestea constau în calitatea fundamentalului motivational al comportamentelor profesionale și în atitudinea față de munca. Procese care, în condițiile orinduirii noastre includ, ca dimensiuni psihologice esențiale, conștiința profesională, responsabilitatea, trebuința de creație și de afirmare de sine prin munca. Munca eliberată de exploatare și facilitată prin automatizare și mecanizare, munca plasată într-o ambianță fizică și socială optimă și pusă în acord cu trebuințele, expectațiile, capacitațiile și aspirațiile celui care muncește, devine mod fundamental de existență și exprimare, mod de viață al personalității, preocupare pe care omul o prelungește, din proprie initiativă, dincolo de programul de muncă, în timpul liber, în activități creative.

Referitor la o altă componentă a modului de viață — *bunăstarea materială* —, vom desprinde, drept elemente cantitative, quantumul venitului, cantitatea bunurilor de consum la care au acces membrii societății, volumul serviciilor publice, dimensiunile spațiului de locuit. Dependent de aceste determinări cantitative, calitativul va însemna, în acest caz, pe de o parte, măsura în care, prin insușirile lor concrete, bunurile, serviciile, lucrările, spațiile construite sunt realmente „ireproșabile"⁸, fiind și percepute ca atare de oameni și, pe de altă parte, modul în care oamenii înțeleg ei însăși să se raporteze la condițiile de viață oferite de societate : cum își

însăși formarea omului nou — ca tel și strategie a activității ideologice, politice, culturale-educative — apare, în concepția partidului nostru, nu doar ca rezultat al muncii specialiștilor, ci și ca o acțiune de masă, ca rezultat al mișcării populare în sfera educației și a culturii.

⁷ Socialismul largeste considerabil sfera de manifestare a acestui parametru, creând și cadrele formale, instituționale în care oamenii pot să vină în contact nemijlocit cu problemele de conducere, să-și exprime opinile și să participe activ la soluționarea tuturor problemelor.

⁸ Oprindu-ne pentru o clipă, doar pentru a particulariza, la spațiul de locuit, nota de „ireproșabil” derivă nu numai și nu atât din mărimea suprafeței, cit, mai ales, din calitatea construcției, din funcționalitate, estetică, poziție, evitare a sursei de poluare chimică și sonoră, apropierea de obiectivele economice, sanitare și culturale și, implicit, operativitatea satisfacerii trebuințelor oamenilor.

distribuie cheltuielile, cum își structurează și își orientează activitatea de consum, cum își organizează și își amenajează locuința în care trăiesc și căror comportamente li se acordă prioritate în interiorul spațiului de locuit.

În ceea ce privește sănătatea, vom considera aspecte cantitative densitatea serviciilor de protejare a sănătății, ritmul și nivelul producției mijloacelor de prevenire și combatere a imbolnăvirilor, accesibilitatea serviciilor medicale. Sub raport calitativ, putem socoti ca definițorii, pe de o parte, modul cum funcționează rețea de ocrotire a sănătății, comportamentul profesional al celor ce o deservesc, cultura psihomedicală a populației și, pe de altă parte, cum simte și cum apreciază omul însuși dinamica proceselor ce se derulează în propria-i ființă și care comunică o anumită tonalitate vieții sale individuale: stările lui de confort sau disconfort fizic și psihic, de calm și relaxare sau, dimpotrivă, de stress și agitație lăuntrică, buna dispoziție afectivă, însoțită de bucuria și plăcerea de a trăi sau dimpotrivă, stările astenice, însoțite de un sentiment de diminuare a apetitului pentru muncă și viață⁹.

Activismul social-politic și obștesc, ca o componentă a modului de viață socialist, dispune și el de o latură cantitativă și de o latură calitativă. Cantitatea – cît timp afectează oamenii acestor ocupării, cît de mare este frecvența participării la aceste activități, care sunt dimensiunile informaționale ale sugestiilor și propunerilor pe care le fac. Calitate, în acest domeniu, înseamnă pe de o parte, modul cum apreciază omul să participe la aceste acțiuni, și, pe de altă parte, însăși eficiența participării, concretizată în problemele rezolvate ca urmare a sugestiilor și propunerilor făcute.

Nu mai puțin relevantă pentru corelația dintre cantitate și calitate este analiza *timpului liber*. În vreme ce latura cantitativă se exprimă în numărul de unități temporare, rămase în seama opțiunii individuale, calitate înseamnă, mai ales, gradul în care sunt valorificate aceste unități, cu ce funcții sunt ele investite, cum le dozăm în vederea satisfacerii nevoii de odihnă, recreare, relaxare, educare a copiilor, înfrumusețare a ambianței etc.

O privire fie și sumară asupra implicării diadei *cantitate-calitate* în parametrii enumerați ne demonstrează că, pe fiecare din palierele sale, modul de viață se prezintă ca o impletitură densă a factorilor sociali, obiectivi cu factorii psihologici, subiectivi. Oriunde există o dimensiune cantitativă a muncii, a sănătății, a bunăstării există și o suprastructurare a lor calitativă. Obiectiv, ea se intrușipează în marea varietate a caracteristicilor funcționale concrete ale acestor laturi ale vieții ca *fapte sociale*, iar subiectiv, se traduce într-o serie de variabile interne, psihologice ale persoanei (percepții, trăiri, motive, atitudini, convingeri, scopuri, idealuri), care schițează direcția și evoluția, și condiționează calitatea și sensul pe care-l capătă pentru societate și pentru persoana însăși *comportamentele ei*, orientate spre dimensiunile economice, profesionale, culturale, cotidiene ale vieții¹⁰.

Prin volumul și prin calitatea condițiilor de muncă și odihnă, de cultură și comunicare, de recreere și relaxare, de care dispune, societatea oferă sistematic omului modelul probabil al viitoarelor lui trebuințe și satisfacții. Model care poate fi privit ca un indicator atât al forței și capacitatei productive a societății, cit și, mai ales, al gradului de civilizație și al fondului de umanism întrinsec el. Dar diferențele dimensiuni ale modului de viață nu sunt situate pe același plan și nu au aceeași pondere. Există o anumită ierarhie lăuntrică, unele componente având rol determinant. Astfel, după cum am mai subliniat, trebuie reținută, în primul rînd, poziția centrală – în cadrul modelului la care ne referim – a activității de muncă. Munca reprezintă forța motrice determinantă a însăși formării omului nou, iar impletirea muncii cu viața apare ca un principiu educațional cu largă penetrație în metodologia acestui proces. Învestirea muncii cu rolul de factor conducător în contextul modului socialist de viață derivă din imprejurarea că, în socialism, munca se constituie ea însăși ca un model complex, cu multiple fațete obiective și subiective: ca activitate socială utilă, ca indatorire, ca sursă a bunăstării materiale și spirituale,

⁹ Deși mai dificil de identificat și înregistrat, pentru că țin de lumea interioară a omului, acești indicatori calitativi sunt deosebit de semnificativi pentru circumscrierea specificului modului de viață, intrucât ei dă culoarea prismei prin care vede omul viață și constituie substratul energetic al strategiilor de rapoarte la ea.

¹⁰ Sociale sunt, îndeosebi, determinările existențiale, obiective – atât cantitative cit și calitative – ale modului de viață, așa cum se reflectă ele în seturile de indicatori menționati analitic, la fiecare componentă, în timp ce psihologice sunt, îndeosebi, cele intrușipate ca indicatori calitativi, care exprimă modul cum se răsfring în lumea internă a persoanei și cum traversează subiectivitatea ei linile obiective ale vieții. O distincție pe care o facem numai din rațiuni metodologice, pentru că, real, socialul și psihologicul alcătuiesc, la nivelul modului de viață, un tot indisolubil, așa cum indisolubilă este îmbinarea celor doi termeni în structura omului ca „practicant” al modului de viață. Ceea ce credem că oferă temeiul să considerăm, cum am mai arătat, că modul de viață este o categorie mixtă: *psihosocială*.

ca trebuință internă, ca instrument de formare și afirmare a personalității, ca mijloc de recuperare și revalorizare a comportamentelor deviante, antisociale.

Centrat pe muncă și desfășurat, ca un evantai, pe celelalte componente, modelul de viață preconizat de societate vine „în atingere” cu reacțiile oamenilor, ale căror comportamente sunt influențate nu numai de modelul obiectiv, ci și de o mulțime de factori individuali, de grup și colectivi; trăsături de temperament și caracter, nivel al dezvoltării fizice și mentale, deprinderi, obiceiuri, mentalități, tradiții etc. Modul de viață care, de fapt, îmbrăcă forme comportamentelor cotidiene, reprezintă întotdeauna o imbinare între determinismul logic al modelelor sociale și multitudinea particularităților psihologice care permit omului o anumită autonomie în alegerea vieții și în organizarea ei, făcind ca modul lui de viață să fie, într-un anumit fel, individual și specific. Socialismul îi este propriu faptul că nu lasă ca între modelul social obiectiv și lumea complexă a preferințelor subiective să se dezvolte relații de opozitie. El pornește de la faptul logic că preferințele și aspirațiile, ca dimensiuni ale conștiinței, sunt cîștigate educațional, pe seama condițiilor de viață cu care oamenii au interacționat, iar aceste condiții, ca și întreaga avuție materială și spirituală a societății – în raport cu care se proiectează, se adaptează, se organizează viața oamenilor – sunt produse de oamenii însăși. Rezultă, astfel, un raport biunivoc: oamenii construiesc, prin muncă, cele necesare vieții, iar societatea, prin rețea ei de instituții, organisme și organizații, întreprinde măsuri de structurare, distribuire și implementare echitabilă a condițiilor de viață în existența cotidiană a oamenilor, potrivit unor criterii de valoare care îi sunt proprii: atenție și grijă față de om, satisfacerea optimă (rațională) a trebuințelor umane, determinate științific¹¹, sprijin material, moral și educațional pentru ca omul să poată duce o viață demnă, civilizată.

Prin multitudinea componentelor sale și a indicatorilor ineranți fiecărei componente, modul de viață socialist prefigurează modelul personalității multilateral dezvoltate. Desigur, ideal este ca în contextul existenței fiecărui om să fie prezente toate componentele modului de viață, iar înăuntrul fiecărei componente, toți indicatorii să atingă, pentru fiecare individ, cote cantitative și calitative cât mai înalte. În primul caz, am avea de-a face cu asigurarea caracterului extensiv, iar în cel de-al doilea cu asigurarea caracterului intensiv al dezvoltării modului de viață. Societatea noastră socialistă se caracterizează, printre altele, și prin aceea că prin modelele sale de dezvoltare se străduiește să ofere, atât material cât și cultural-spiritual, o condiționare obiectivă a vieții cât mai unitară, comună și valabilă, în extensiunea sa, pentru întreaga colectivitate. Socialismul este unitar, dar nu și uniform; el nu induce un mod de viață rigid, unic. Mai intîi, pentru că în felul cum trăiesc oamenii pot coexista – în funcție de momentul istoric, grupul de apartenență, profesiune și antecedente personale – elemente ale modului de viață nou, socialist, cu elemente ale vechiului mod de viață. Apoi, atât timp cât se mențin încă deosebiri între oameni pe linie de studii și calificare, de mediu de viață și loc de muncă, de conținut, de încărcătură a solicitării și caracteristici ale retragerii muncii, deosebiri în amplioarea și modalitatea de contact cu valorile educative și culturale, se înțelege că și în socialism modul de viață se prezintă ca o realitate structurată în forme cantitative și calitative diferențiate de la individ la individ, de la microgrup la microgrup. În sfîrșit, oricit de unitare ar fi condițiile obiective, o notă personală a modului de viață se menține întotdeauna, ea izvorind din modul în care reușește fiecare să interiorizeze și să realizeze pentru sine aceste condiții.

Tratarea științifică a problematicii modului de viață nu poate neglija distincția dintre modul de viață ca *realitate cotidiană nemijlocită* și modul de viață ca *normă*, ca *deziderat* ce trebuie atins. Conștientizarea și considerarea acestei necoincidențe permite ca, în practică, să se poată găsi mai ușor căile apropierea celor două paliere. „Operatorul” capabil să creeze puncte de trecere între ele este, în condițiile societății noastre, *educația*. Educația sub cele mai variate aspecte: economic, politic, moral, artistic, științific, juridic, cetățenească. Dacă, într-un anumit moment istoric, bătălia pentru putere a constituit tot patosul procesului revoluționar din țara noastră, putem spune că, la ora actuală, acest proces continuă în forme noi, la nivelul relațiilor interumane, al gîndirii și comportamentului concret, pentru afirmarea plenară, în viață de toate zilele a parametrilor modului de viață socialist.

Procesul implantării noului în modul de viață al tuturor membrilor societății este mult mai complex decât ar părea la prima vedere. Putem formula norme care să prefigureze modul de viață socialist, însă trebuie avut grijă ca ele să izvorască în primul rînd din viață. De aici, necesitatea de a sesiza elementele de nou care se înșiripă în atitudinea oamenilor față de muncă, în concepția lor față de lume, în modul în care înțeleg să se raporteze la alții, la ei însăși, la colectivul

¹¹ Determinate științific în sensul că societatea: impiedică creșterea artificială a unor trebuințe; previne și înălță cauzele care pot duce la diminuarea, subdezvoltarea trebuințelor; reglementează piața astfel încît să se ofere produse de care oamenii au realmente nevoie.

din care fac parte. Cind partidul nostru a dat expresie normelor etice și echității socialiste, structurîndu-le într-un cod al omeniei ce exclude tot ceea ce înseamnă individualism, egoism, trafic de influență, abuz de putere și care promovează spiritul de dreptate, respectul față de adevăr, cinstea, modestia, increderea reciprocă, stima, înțrajutorarea, el a pornit de la sesizarea acestor trăsături în viață reală a oamenilor, considerind că, decantate și formulate expres ca norme de comportament și convițuire socialistă, ele vor fi extinse la scară întregii societăți. Ceea ce ar constitui un important factor de apropiere și omogenizare a sferelor și structurilor vieții individuale și de grup. Dar aceasta nu se poate face de la sine, ci prin desfășurarea unei intense munci politice și cultural-educative, îndreptate, pe de o parte, spre luptă cu rămasările modului de viață nesocialist, care frimează evoluția morală a omului și, pe de altă parte spre găsirea metodelor de transpunere activă și efectivă a normelor noi în toate sferele vieții sociale și în relațiile dintre oameni. Desigur, pentru aceasta nu este suficientă numai munca de propagandă, de informare, explicare, lămurire, a ceea ce înseamnă să trăi în chip comunist. Pentru a-i convinge pe oameni să adere la modelul proiectiv de viață către care tindem și a influența asupra alegerii personale a anumitor valori, este necesar să ținem sub control, într-un regim de continuă optimizare, înseși condițiile obiective ale modului de viață. Acțiunea de influențare educativă devine astfel bidimensională: creăm noi condiții – din ce în ce mai bune – de muncă, de retribuție, de ocrotire a sănătății, de participare la viața politică și obștească și de la înălțimea noilor condiții formulăm noi seturi de exigențe față de atitudinile, activitățile și comportamentele oamenilor. În socialism, înăpătirea acestei „duble mișcări” este facilitată simțitor de esență profund democratică a structurilor sociale, care fac posibil ca membrii societății să decidă ei însăși ce caracter să aibă, în ce ritm și cu ce amplitudine să se producă schimbările din sfera condițiilor materiale și spirituale ale vieții.

4. „Modul de viață” ca instrument de investigare a realităților sociourbane

Așa cum rezultă din cele arătate, modul de viață nu este o noțiune exclusiv economică tehnologică și nici una pur psihologică; el reprezintă o întrepărtindere de factori socioeconomi și psihosociali, exprimând *cum este și cum sunt oamenii că este cadrul de viață creat*. Prefigurat la nivel macrostructural, prin modele sociale relativ unitare și omogene, modul de viață capătă o concretizare din ce în ce mai accentuată cind coboară spre microsocial, spre grupuri și indivizi, particularizându-se tot mai mult ca notă distinctivă a personalității¹². El reprezintă o organizare multinivelară și multidimensională, fiecare latură grupind în interiorul ei atât componente sociale, cât și componente psihologice, atât indicatori cantitativi, cât și indicatori calitativi. De aici valoarea metodologică deosebită a conceptului de *mod de viață* și a operationalizării diferențelor lui componente, pentru cercetarea concreta, sociologică și psihosocială¹³. Aceasta, pentru că el permite: *a.* o abordare sistemică (completă, unitară) a realității umane; *b.* o abordare hierarhică a acestei realități, pornindu-se de la ceea ce este principal, bazal, determinant și mergind spre variabile și efecte dependente; *c.* evidențierea semnificației conduceatoare a indicatorilor calitativi ai fiecărei componente, ca fiind cei mai relevanți în raport cu fenomenul în cauză.

¹² Ca o consecință, în cercetarea concretă, indicatorii trebuie urmăriți atât global, la nivelul întregii colectivități, cit și analitic, la nivel de zonă, județ, localitate, grupuri și straturi sociale și persoane individuale. O sarcină a cercetării de teren constă în a stabili, pentru fiecare din nivelele la care operează (individual, de grup sau colectiv), la ce indicatori se opresc, cum îl selectează și îl corelează pentru a scoate în evidență dinamica momentelor cantitative și calitative, obiective și subiective ale modului de viață.

¹³ Remarcăm o încercare interesantă de operationalizare, care, prin mărimele pe care le vehiculează (calitate a vieții materiale, calitate a vieții biologice, calitate a vieții spirituale, calitate a vieții psihice) sugerează un model al *modului de viață*, susceptibil de a fi tratat matematic (vezi, Septimiu Krausz, Aurelian Simionescu, Traian Noaghi, *Modelarea matematică a calității vieții în centrul muncitoresc*, în „Viitorul social”, nr. 2, 1975, p. 282–291). Numai că în cadrul modelului propus, se pune cu precădere accentul pe determinările sociale, obiective și predominant cantitative, insistându-se mai puțin asupra relevării locului variabilelor calitative, îndeosebi psihologice, în configurația coordonatelor de primă spăță ale calității vieții (vezi, de exemplu, detalierea lui C., „calitatea vieții psihice”, p. 288–289), în contextul căreia, după părerea noastră, doar cîteva din cele enumerate intrunesc atributul de variabile psihologice.

În practica cercetării, dispunem în prezent, de numeroase date concrete privind munca, nivelul de trai, petrecerea timpului liber etc., luate însă mai mult ca dimensiuni de sine stătătoare și mai puțin ca elemente integrate în sistem. Fiind o noțiune integratoare, *modul de viață* permite depășirea abordării secționale și depistarea felului în care „se așeză” și „lucrazează” fiecare componentă în contextul de ansamblu al vieții individului sau grupului. Pe această bază devine posibil să arătăm evenualele decalaje dintre componente și indicatori (în raport cu sistemul de referință), traduse, să zicem, în: „bună inserție socioprofesională, dar slabă integrare socioafectivă” (în raport cu individul A) sau în „inventivitate în găsirea modalităților individuale de petrecere a timpului liber, dar activism și inițiativă redusă în relațiile de grup” (la individul B) etc.

Modul de viață se instituie într-un veritabil instrument de diagnoză și prognoză psihosociologică: prin intermediul mutațiilor înregistrate în sfera componentelor și a indicatorilor, el devine un „măsurător” al felului cum se structurează laturile vieții și cum se produce, înăuntrul fiecărei laturi și al vieții în ansamblu, *deplasarea spre calitativ*¹⁴, de la individ la altul, de la o generație la altă generație, de la o zonă la altă zonă, de la o perioadă de timp la altă perioadă.

Cunoscind că fiecare componentă socială este, de fapt, una psihosocială, devine foarte important de știut, cind operăm cu *modul de viață*, cum se decodifică subiectiv și ce sens valoric capătă, pentru persoane și grupuri, diferitele contexte de viață (profesională, culturală, cotidiană) și diversele comportamente pe care le incită ele.

Prin intermediul *modului de viață* se obțin, astfel, anumite profile, care dă măsura plenitudinii, coerentei și ritmului în care desuriază adaptarea factorului uman la cerințele vieții și ajustarea imprejurărilor de viață la trebuințele, expectațiile și aspirațiile factorului uman.

¹⁴ Un proces care, după părerea noastră, are drept principal mediator uman dinamica trebuințelor: varietatea, conținutul și factura acestora, modul cum apar și se satisfac, ecoul pe care îl au ele la nivel de personalitate.

¹⁵ Un proces care, după părerea noastră, are drept principal mediator uman dinamica trebuințelor: varietatea, conținutul și factura acestora, modul cum apar și se satisfac, ecoul pe care îl au ele la nivel de personalitate.